

بەشى نۆيەم: كەرتى خانووبەرە و ئامازەكانى نيو راپرسى ناوہندى ليكۆلینەوہى رووداو

28-02-2022

نووسەرەكان

مەحمود بابان

كورتە : لەم بەشەدا تيشك دەخەينەسەر دۆزراوہ سەرەكییەكان و ئامازەكانى نيو راپرسى راپۆرتى بازارى خانووبەرە لە ھەريىمى كوردستان كە لەچارچۆيە لیکۆلینەوہكەى ناوہندى لیکۆلینەوہى رووداو لەبارەى بازارى خانووبەرە ئەنجامدراوہ. لەراستیدا چەندین دۆزراوہى سەرەكى بۆ كۆمپانیا و دامەزراوہ حكومى و تايبەتەكان لەسەر كەرتى خانووبەرەى ھەريىمى كوردستان و ھەوليرى پايتەخت تيدايە، بەلام ليرەدا لەسەر دوو ئاست ھەلۆەستەى لەسەر دەكەين، يەكەم: ئەو ھۆكارانەى دەبنەھۆى گورانكارىيەكان لە بازارى خانووبەرەدا و دووہم: ئامازە سياسى، ئابوورى و كۆمەلایەتییەكانى نيو راپرسییەكەيە كە لەوانەيە بەھۆى كەرتى خانووبەرە رووبدات.

به رایب

لهم به شهدا تیشک دهخهینهسه دۆزراوه سه رهکیهکان و ئاماژهکانی نیو راپرسی راپۆرتی بازاری خانوبه ره له هه ریمی کوردستان که له چوارچیهی لیکۆلینهوه کهی ناوهندی لیکۆلینهوهی رووداو له بارهی بازاری خانوبه ره نهجامدراوه. له راستیدا چه ندين دۆزراوهی سه رهکی بۆ کۆمپانیا و دامه زراوه حکومی و تایبه تهکان له سه ره کهرتی خانوبه ره ی هه ریمی کوردستان و هه ولیری پایتهخت تیدا به، به لام لیزه دا له سه ره دوو ئاست هه لوهسته ی له سه ره ده کهین، یه کهم: ئه و هۆکارانه ی ده بنه هۆی گۆرانکاریه کان له بازاری خانوبه ره دا و دووهم: ئاماژه سیاسی، ئابووری و کۆمه لایه تیه کانی نیو راپرسیه که یه که له وانه یه به هۆی کهرتی خانوبه ره رووبدات.

گۆرانکاریه کانی نیو کهرتی خانوبه ره

سه ره تا ئه وهی جیگه ی ئاماژه یه کارکردنی ره گه زی مینه به له م کهرته دا. له ماوه ی دوو بۆ سێ ده یه ی رابردوودا هه موو ئه وانه ی کاریان له م کهرته دا ده کرد له ره گه زی نیرینه بوون، به لام ئیستا ره گه زی مینه ش له م کهرته دا کار ده کات و هه یه خاوه ن کۆمپانیا ی تایبه ت به خانوبه ره یه. هه ره ها، له رووی ته مه نه وه زیاتر له یه ک له سه ره سێ، ئه وانه ی له م کهرته دا کار ده که ن ته مه نیان له نیوان 25 بۆ 35 سالی دا به.

کاریگه ری گۆرانکاریه سیاسی، ئابووری و کۆمه لایه تی له سه ره کهرتی خانوبه ره

یه کیک له هۆکاره سه ره کیه کان که کاریگه ری له سه ره بازاری خانوبه ره هه بووه، هه واله سیاسییه کانه. ئه م ناوچه یه گۆرانکاری سیاسی گه ره ی تیدا رووبدات، له ماوه ی ده یه ی رابردوودا چه ندين رووداوی سیاسی گرنگ که کاریگه ریا ن له سه ره بازاری خانوبه ره هه بووه له هه ریمی کوردستان روویانداوه، وه ک هاتنی داعش که کاریگه ریه کی ته وای له سه ره کۆی کهرته کان به خانوبه ره شه وه دانا. هه ربۆیه ش 63.4% ئه و که سانه ی له م کهرته دا کار ده که ن رایان وابوو که هه والی سیاسی کاریگه ری له سه ره بازاری خانوبه ره و کپین و فرۆشتن ده بی ت. هه ره ها، 82.4% رایان وابوو، په یوه ندى نیوان لایه نه سیاسییه کانی هه ریمی کوردستانیش کاریگه ری له سه ره گۆرانکاریه کان و جو له ی بازار له م کهرته دا دروست ده کات، به واتایه کی دیکه هه بوونی په یوه ندى په کی باشی نیوان لایه نه سیاسییه کان به مانای جو له ی بازار دیت، به پێچه وانه شه وه هه ر راسته.

خائیکی دیکه په یوه ندى کانی نیوان هه ولیر و به غدا یه، له سه روو هه مووشیا نه وه کاریگه ری دا بین کردن و پیدانی بودجه یه له لایه ن به غدا وه به هه ریمی کوردستان له سه ره ئه م کهرته به شیوه یه ک، که 53% رایان وابوو که ناردنی پشکی یاخود به شه بودجه هه ریمی کوردستان له لایه ن به غدا وه کاریگه ری له سه ره بازاری خانوبه ره هه یه. هه ره چه نده یه کیک له خاوه ن نووسینگه کان له کاتی نه جامدانی راپرسیه که دا ئاماژه ی به وه کرد کاریگه ریه که به مانای ئه وه نایه ت خه لک ده توانیت خانوو یاخود شو قه بکپیت، به لکو دلنیا یی ده داته وه به ره یته ر و بازرگانان و ته نانه ت ئه و که سانه شی به نیازی کپینی خانوو و شو قه ن سه ردانی بازار په کان ده که ن تا به دوا ی نر خه کاندای بپۆن، که ئه مه ش به واتای دروست بوونی جو له دیت له بازار په که دا. هه ره ها نزیکه ی سه روو 40% ی به شدار بوونی راپرسیه که رایان وابوو که گۆرانکاریه سیاسی و ئابوورییه کانی دوا ی 2005 کاریگه ریا ن له سه ره کهرتی خانوبه ره له هه ریمی کوردستان هه بووه، بپروانه گرافیکی یه ک له باره ی کاریگه ری ئابووری، سیاسی و کۆمه لایه تی له سه ره سیکته ری خانوبه ره له هه ریمی کوردستان.

گرافیک 1: کاریگه ری ره وشى سیاسی، ئابووری و کۆمه لایه تی له سه ره سیکته ری خانوبه ره

